

Kindermoord!?

Strategieën van de anti-abortusbeweging

Met het aantreden van een nieuw – overwegend christelijk - kabinet is het abortusvraagstuk weer volop in het nieuws. Voor- en tegenstanders bestrijden elkaar met hernieuwde passie. Minstens zo belangrijk als ‘de waarheid’ van de verschillende argumenten zijn de emoties die ze oproepen. Met name de anti-abortusactivisten lijken op het gevoel te werken.

Marijke Naezer

Volgens het Nederlandse Wetboek van Strafrecht is abortus nog altijd strafbaar. Artikel 296 stelt dat “hij die een vrouw een behandeling geeft, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat daardoor zwangerschap kan worden afgebroken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaar en zes maanden of geldboete van de vierde categorie”.

Uitgezonderd zijn echter behandelingen die worden uitgevoerd volgens de Wet afbreking zwangerschap (Waz). Deze omschrijft verschillende voorwaarden waaraan voldaan moet worden om een abortus legaal te mogen uitvoeren. Zo moet de kliniek of het ziekenhuis waar de ingreep wordt verricht in het bezit zijn van een speciale vergunning van de minister van Volksgezondheid. Verder moet er sprake zijn van een noodsituatie waarvoor abortus de enige oplossing is, hoewel een zwangere vrouw zelf mag bepalen wanneer dit het geval is. Tussen het verzoek om abortus en de daadwerkelijke ingreep moeten tot slot ten minste vijf dagen zitten; de zogenaamde wettelijke bedenktijd.

De Waz vermeldt geen termijn voor toelaatbare afbreking van de zwangerschap. Echter, artikel 82a van het Wetboek Strafrecht verbiedt het aborteren van een redelijkerwijs levensvatbare vrucht. Dit is het geval na 24 weken zwangerschap. In de praktijk gebruiken de meeste ziekenhuizen en klinieken een grens van 22 weken, rekening houdend met een marge van onnauwkeurigheid.

Het uitgangspunt van de Waz is volgens het regeerakkoord van het nieuwe kabinet Balkenende een evenwicht tussen twee belangen: het recht van de vrouw op hulp bij ongewenste zwangerschap en de rechtsbescherming van ongeborn menselijk leven. Het laatste is koren op de molen van anti-abortusactivisten. Gesteund door de grote, goed georganiseerde pro-lifebeweging in de Verenigde Staten voeren zij met hernieuwde energie actie om abortus tegen te gaan.

Culture of Death

Het belangrijkste argument van de pro-lifebeweging, die al jaren tegen abortus strijdt, spreekt al uit de naam: een embryo/foetus is een levend mens en mag derhalve niet gedood worden. Op de website van de Amerikaanse Pro-Life Action League spreken de activisten over abortus als een “Culture of Death” en de “slaughter of unborn babies”. Een belangrijk middel in hun strijd tegen deze ‘slachting’ vormen gruwelijke foto’s van verminkte en vermoorde foetussen, waarbij wordt benadrukt hoe menselijk de ongeborn baby’s al zijn.

Ook de Nederlandse stichting Schreeuw om Leven spreekt van kindermoord. In een persbericht verkondigt de stichting dat “kinderen in de moederschoot wreed worden uiteengerukt en gemarteld en om leven schreeuwend sterven”. Elke eerste dag van de maand demonstreert de organisatie bij abortusklinieken, waarbij ze vrouwen die de kliniek bezoeken aanspreken op hun beslissing.

Sturken en Cartwright (2001) beargumenteren hoe sterk het argument van de foetus als mens op de emoties van de betrokkenen inspeelt. Zij analyseren onder andere *The Silent Scream*, een ultrasound video uit 1984, waarin een te aborteren foetus zijn hoofd achterover lijkt te

gooien in een stille schreeuw. De video is nog altijd te bekijken op www.silentscream.org. Hij werd en wordt gebruikt om mensen ervan te overtuigen dat de foetus (in het filmpje kind genoemd) tijdens de abortus een “dodelijk gevaar” voelt. Het filmpje laat middels een echo zien hoe de foetus tijdens de abortus begint te bewegen, hoe zijn hartslag versnelt en hoe het zijn mond opent in een *silent scream*.

De Amerikaanse organisatie Planned Parenthood toonde overtuigend aan dat de beelden sterk gemanipuleerd waren. Zij gingen echter niet in op het cruciale feit dat de beelden sterke emoties oproepen, zelfs als mensen beseften dat ze gemanipuleerd waren. Sturken en Cartwright (2001) zeggen hierover: “Viewers/consumers of images often choose to read particular meanings into them for emotional and psychological reasons, and to ignore those aspects of an image that may work against this response.” Of de beelden ‘echt’ zijn is niet het belangrijkste: het gaat om de emotionele betekenis die mensen eraan geven. De beelden zorgen ervoor dat de foetus een ‘gezicht’ krijgt, en daarmee gevoelens oproept als zou het een persoonlijkheid en identiteit hebben. De pro-lifebeweging heeft hiermee een machtig wapen in handen.

Verdwenen vrouwen

De beelden die organisaties als de Pro-Life Action League gebruiken, doen meer dan het appelleren aan emoties; ze schrijven ook de zwangere vrouw uit het verhaal (Sturken en Cartwright, 2001, p.296-7). Feministische critici hebben dan ook beargumenteerd dat de ultrasound beelden een politiek middel zijn geworden om de belangen van de foetus tegenover die van de zwangere vrouw te zetten. Op deze manier kan de pro-lifebeweging de foetus rechten toekennen en deze neerzetten als belangrijker dan de rechten van de vrouw om te beslissen over haar eigen leven.

Inderdaad meldt bijvoorbeeld de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind (VBOK) in haar beleidsplan 2004-2009 dat ze “de belangen van het ongeboren kind wil behartigen, door het een stem en een plaats te geven in het besluitvormingsproces van de vrouw en haar eventuele partner”. Niet alleen krijgt de foetus hiermee een heel prominente en menselijke rol, maar bovendien verdwijnen de zwangere vrouw en haar belangen hiermee naar de achtergrond. Hetzelfde effect hebben de acties van de pro-lifestichting Schreeuw om Leven. Deze stichting ontwierp bijvoorbeeld wel een pamflet voor de herdenking van 500.000 ongeboren kinderen, 25 jaar na invoering van de abortuswet, maar zwijgt over de ongeveer 1.750.000 vrouwen die in diezelfde tijd zijn omgekomen door illegale abortussen.

Het gebrek aan erkenning van de rechten, gevoelens en zelfs het verstand van vrouwen blijkt ook uit de vijf dagen bedenktijd die is opgenomen in de Nederlandse Wvz. Deze paternalistische maatregel stelt impliciet dat vrouwen zelf niet (goed genoeg) nadenken voordat zij hun besluit nemen. Bovendien moeten artsen alvorens over te gaan tot de behandeling de vrouwen eerst voorlichten over alternatieven - dat wil zeggen het uitdragen van de zwangerschap en adoptie. Kleiverda (2006) noemt dit niet alleen inadequate, maar zelfs slechte zorg, die niet aansluit bij de wensen van de vrouw. Ze vergelijkt het met de situatie “dat een gynaecoloog een vrouw met een zojuist geuite evidente zwangerschapswens adviseert over het alternatief van kinderloosheid”. Naar de stem van vrouwen zelf wordt duidelijk niet geluisterd; het ‘ongeboren kind’ gaat voor.

Samenzwering

De Amerikaanse pro-lifebeweging heeft nog een ander ijzer in het vuur, namelijk de oververtegenwoordiging van zwarte vrouwen in de abortuscijfers. Journaliste Carole Cadwalladr beschrijft in *The Guardian* (2 april 2006) een pro-lifepamflet, dat zegt dat “the African-American community is being targeted”. Cadwalladr merkt op dat in het duister wordt gelaten door wie de Afro-Amerikaanse gemeenschap wordt bedreigd. Duidelijk is

echter volgens de pro-lifebeweging dat abortus deel uitmaakt van een samenzwering tegen de zwarte gemeenschap in de Verenigde Staten.

Hiermee ontwijken de activisten het meer dringende probleem dat zwarte vrouwen zich blijkbaar in een situatie bevinden waarin zij hun reproductieve rechten niet voldoende kunnen waarborgen. Als zwarte vrouwen relatief vaker gebruik maken van de mogelijkheid tot abortus, is er iets aan de hand met hun mogelijkheden om te kunnen voorkómen dat ze zwanger raken. Echter, deze benadering zou de pro-lifeactivisten dwingen onderzoek te doen naar seksualiteit en reproductieve rechten onder zwarte vrouwen. Door de relatief hoge abortuscijfers onder zwarte vrouwen uit te leggen als een samenzwering tegen de zwarte bevolking spelen zij daarentegen in op de diep gewortelde emoties die verbonden zijn aan het thema van raciale verhoudingen, en wordt het een wapen in de strijd tegen abortus.

Ook in Nederland zijn zwarte vrouwen, met name vrouwen van Antilliaanse, Surinaamse, Afrikaanse en Midden- en Zuid-Amerikaanse afkomst, oververtegenwoordigd in abortusstatistieken. Hun abortuscijfer ligt vier tot tien keer zo hoog als dat van autochtone vrouwen (Wijsen e.a., 2007). Hoewel de Nederlandse anti-abortuslobby hiermee een basis zou hebben om het Amerikaanse samenzweringsargument over te nemen, lijkt dit (nog?) niet op grote schaal te gebeuren. Wel stelt een VBOK-consulente in een interview met het *Nederlands Dagblad* (4 maart 2004) dat vooral allochtone vrouwen het advies krijgen om een abortus te laten doen, zonder over alternatieven te worden voorgelicht. De consulente suggereert hier dus wel degelijk het bestaan van een systematische ongelijkheid in de behandeling van allochtone en autochtone vrouwen. Hoewel ze abortus niet direct presenteert als een samenzwering tegen allochtonen, speelt ook zij in op angstgevoelens. Bovendien leidt ze, net als haar Amerikaanse collega's, de aandacht af van de vraag waarom allochtone vrouwen relatief vaak ongewenst zwanger raken.

Anti-abortuspil

Het abortusvraagstuk is een gecompliceerde kwestie die om een genuanceerde benadering vraagt. In de discussie tussen voor- en tegenstanders van abortus, die in Nederland de laatste maanden weer volop leeft, worden vooral emotioneel geladen argumenten gebruikt om abortus te verdedigen of aan te vallen. Met name de anti-abortusactivisten hebben in deze discussie een aantal machtige wapens in handen, grotendeels ontleend aan de Amerikaanse pro-lifebeweging. De uitgangspunten van de nieuwe, overwegend christelijke regering bieden daarnaast een stevige basis voor de strijd van de anti-abortusbeweging.

Het meest schrijnende kenmerk van de strategieën van de anti-abortusbeweging is wel het gebrek aan erkenning van vrouwen als volwaardige individuen. Om dit gebrek aan erkenning te benadrukken presenteert de website theonion.com in een satirisch artikel de zogenaamde *UR-86*, een 'anti-abortuspil'. Deze pil zou het leven van de zwangere vrouw beëindigen, terwijl de foetus in leven blijft. Zelfs aan een eventuele (mannelijke) partner van de vrouw is gedacht: om zijn levensstijl, de verzorging van zijn was en zijn favoriete maaltijden veilig te stellen, bestaat er een 'verplichte bedenktijd' van vijf dagen voor het kopen van de pil. Een anti-abortuspil; het zou de kroon zijn op het werk van de anti-abortusbeweging.

Marijke Naezer is Cultureel Antropoloog, en gespecialiseerd in Vrouwenstudies.

Bronnen:

Cadwalladr, Carole (2006). Battle for the moral ground. *The Guardian*, 2 april 2006. Datum van raadpleging: 25 juli 2007, via <http://observer.guardian.co.uk/review/story/0,,1744736,00.html>.

Kleiverda, G. (2006). Abortus houdt status aparte. Evaluatie van de WAZ leidt niet tot betere kwaliteit. *Medisch Contact*, 2006, nr. 6, pp. 244-246.

Redactie Nederlands Dagblad (2004). Artsen kiezen te snel voor abortus. *Nederlands Dagblad*, 5 maart 2004. Datum van raadpleging: 25 juli 2007, via <http://www.nd.nl/htm/dossier/abortus/artikelen/040305a.htm>.

Sturken, M & L. Cartwright (2001). Scientific Looking, Looking at Science. In M. Sturken & L. Cartwright (Eds.), *Practices of Looking: An Introduction to Visual Culture* (pp. 279-314), Oxford: Oxford University Press.

Wijsen, C., Lee, L.van & H. Koolstra (2007) *Abortus in Nederland: 2001-2005*. Delft: Eburon.

Stichting Samenwerkende Abortusklinieken Nederland: www.stisan.nl

Stichting Schreeuw om Leven: www.schreeuwomleven.nl

Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind: www.vbok.nl